

14. Личук М. І. Ступені фразеологізації речень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Укр. мова» / Марія Іванівна Личук. – К., 2001. – 16 с.
15. Лушай В. В. Заполнение позиционного состава предложения по принципу функциональной эквивалентности : интроспективный анализ в русле экспликационной грамматики / В. В. Лушай. – Донецк : ДонНУ, 2010. – 255 с.
16. Озерова Н. Г. Средства выражения отрицания в русском и украинском языках / Н. Г. Озерова. – К. : Наук. думка, 1978. – 118 с.
17. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении / А. М. Пешковский. – [8-е изд., доп.]. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – 544 с.
18. Слинко І. І. Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання : [навч. посібн. для студ. філол. фак-в] / І. І. Слинко, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська. – К. : Вища шк., 1994. – 670 с.
19. Сучасна українська літературна мова : Синтаксис / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1972. – 515 с.
20. Тимофеев К. А. Об основных типах инфинитивных предложений в современном русском литературном языке / К. А. Тимофеев // Вопросы синтаксиса современного русского языка. – М. : УЧПЕДГИЗ, 1950. – С. 257–301.
21. Шкіцька І. Ю. Реалізація суб'єктивно-модальних значень у структурі безособово-інфінітивних речень сучасної української мови : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Ірина Юривна Шкіцька. – Х., 2004. – 177 с.

N. Kobchenko

STYLISTIC FUNCTIONS OF SENTENCES WITH PRONOMINAL-INFINITIVE COMPLEX IN IRYNA WILDE'S NOVEL "RICHYNSKI SISTERS"

The paper studies the usage of sentences with pronominal-infinitive complex in a literary text, as exemplified by Iryna Wilde's novel "Richynski Sisters". The stylistic functions of these sentences in the author's speech, the experienced speech and the personages' speech are described. The belonging of such units to the set of expressive syntax is argued.

Keywords: sentence with pronominal-infinitive complex, expressive syntax, stylistic function, idiosyle, Iryna Wilde.

Матеріал надійшов 26.03.2013

УДК 811.161.2'42

Кальченко Т. Ю.

НАЦІОНАЛЬНО-ПРЕЦЕДЕНТНІ ФЕНОМЕНИ В ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ В. ГЕРАСИМ'ЮКА: ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЕЛЕМЕНТІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОГНІТИВНОЇ БАЗИ

Статтю присвячено розгляду особливостей поетичної мови одного з поетів-вісімдесятників В. Герасим'юка. Досліджується зв'язок поетичної мовної картини світу автора з національною когнітивною базою, який уможлиблюється завдяки введенню до поетичного тексту національно-прецедентних феноменів.

Ключові слова: прецедентний феномен, національна когнітивна база, поетична мова, концепт.

Природа поетичних текстів відзначається залученням усіх складників національної когнітивної бази. До них належать символи, міфологеми, прецедентні феномени тощо. На сьогодні

поетична мова залишається об'єктом вивчення лінгвістів і завдяки цьому існує можливість дослідити її природу з нового ракурсу. Одним із новітніх підходів є дослідження прецедентних

феноменів, яке залучає весь апарат лінгвістичних і культурологічних методів.

Особливості прецедентних феноменів були предметом зацікавлення як українських, так і зарубіжних науковців: О. Найдюк, І. Сахарук, Р. Чорновол-Ткаченко, Д. Гудкова, В. Красних, І. Захаренка, – які досліджують функціонування прецедентних феноменів у дискурсах різного типу. Дослідники вказують на такі спільні риси цих мовних одиниць, як регулярна відтворюваність у мовленні (постійна апеляція) і зрозумілість для всіх представників лінгвокультурної спільноти. Прецедентні феномени, за висловом О. Селіванової, належать до сфери культурно-мовної компетенції, яка «уможливорює самоідентифікацію людини як представника певного етносу та носія відповідної культури, тобто визначає параметри етнічності й культурної ідентичності – усвідомлення людиною своєї належності до певної культури шляхом визнання її цінностей, норм, ідей, пріоритетів, смаків, традицій тощо, ототожнення себе з культурними зразками, що дає змогу орієнтуватися в певному соціокультурному середовищі, упорядковувати власне життя, передбачувати її наслідки, обирати той чи інший тип, манеру й форму спілкування» [6, с. 129].

До національно-прецедентних феноменів належать ті мовні одиниці, що акумулюють у собі зміст, важливий для всіх представників національної спільноти, та є для них загальнозрозумілими [5, с. 174]. Необхідність дослідження національно-прецедентних феноменів зумовлена їхньою здатністю відображати базисні ознаки загальнонаціональної мовної картини світу, що є наслідком самої природи прецедентних феноменів як мовних одиниць, зміст яких набагато глибший, ніж його вербальне вираження. Особливо цікавим є функціонування прецедентних феноменів у поетичному дискурсі. Національно-прецедентні феномени, вжиті в поетичному тексті, можуть функціонувати з певною прагматичною метою.

Метою нашої статті є з'ясування особливостей семантики і функціонування національно-прецедентних феноменів у поетичних текстах поета-вісімдесятника В. Герасим'юка. Актуальність цієї теми визначається показовістю поетичного дискурсу для визначення основних ознак національної когнітивної бази.

Національно-прецедентні феномени в поетичних текстах В. Герасим'юка стосуються української історії та є виявом національної історичної пам'яті. Так, натяки на конкретні історичні факти є засобом творчого переосмислення су-

часної авторові дійсності і виконують важливі текстотвірні функції.

Для автора характерним є звернення до різних етапів української історії. Одним із ключових моментів у його поетичній картині світу є згадки про опришківський рух на Гуцульщині і його ватажка Олексу Довбуша: *«Чомусь рішили: суці, значить, – суче. І склади пісню – душу одвели. А вже мені від того, Орфенюче, побільшало і слави, і хвали. Хтось вип'є, заспіває і заплаче над тим, як через Кути і Космач мене вела не слава, Баюраче... Але кого тепер зупинить плач? І доспівають... “Вмер він через суку” – слова креснуть, немов топірці ті, що піднятий на них я, Орфенюку, понад комори ваші золоті. ...Ще пісня буде. Ви ще є. У плесо небес космацьких я іще не впав. Я тільки запитав себе: “Олексо, а як би ти у ратуші вмирав?”»* [1, с. 25]. У тексті поезії відчуваємо натяк на обставини смерті Олекси Довбуша, а саме на зраду його коханої Ксені [1]. Орфенюк, Баюрак – імена найближчих побратимів Довбуша. Уявний діалог ватажка і риторичні питання є констративними елементами тексту, оскільки є способом розмірковування над справжньою смертю воїна. На нашу думку, речення *А вже мені від того, Орфенюче, побільшало і слави, і хвали* має саркастичне звучання, адже не такої смерті чекав для себе ватажок опришків.

Прецедентні феномени на позначення повстанської діяльності опришків актуалізуються для переосмислення тієї доби і водночас – як поетичне перенесення на сьогодення. Такий ефект досягається шляхом поєднання елементів різних дискурсів – історичного і релігійного: *«А з коляди, покидаючи теплий автобус, дівчина йде, голуба в сніговому диму... Буде її немовля невразиме, як Довбуш! Всі мудреці прилетять поклонитись йому»* [4, с. 10]. Прецедентне ім'я функціонує в ролі порівняння. Завдяки зрозумілості прецедентного феномена для всіх представників лінгвокультурної спільноти і його семантичній насиченості стає можливим утворення цілісного художнього образу. Прецедентне ім'я *Довбуш* містить імпліцитні значення нездоланності, сили, справедливості. Зміст художнього образу поглиблюється завдяки сполученню з іншим загальнопрецедентним феноменом – алюзією до біблійного тексту – легенди про народження Христа.

Автор звертається й до більш близьких йому за часом історичних подій – Другої світової війни і антиукраїнських репресій. У таких поезіях найяскравіше виражається активна громадянська позиція митця: *«Один – тільки ім'я. Другий – тільки*

прізвище. Гаврило і Хрущ. Бійці першої світової. Загублене покоління. Солдати Республіки. Один контужений у дев'ятнадцятому, Другий – сміхованець зроду – Навіть у заграбованому товарняку пізньої осені сорок сьомого всіх потішав, мав мішок бараболі, смажив на буржуйці тонкі скибки, роздавав дітлахам, гудів: – *Ось побачите – доїдатимемо дома. Партизани нас відіб'ють*» [3, с. 51]. В уривку спостерігаємо ще один прецедентний феномен літературного походження – відсилання до роману «Свято, яке завжди з тобою» Е. Гемінгвея, завдяки якому цей вислів став відомим. Фраза «загублене покоління», яка і в широкому розумінні вживалася на позначення людей, які не знайшли себе в нормальному мирному житті після жахів війни, тут набуває глибшого значення. У поетичному контексті сполучення двох прецедентних феноменів поглиблює конкретизований образ людей, залишених своєю державою, і загальний асоціативний зміст твору. Такий зміст стає очевидним унаслідок повторення протягом усього розгортання твору одного запитання: *Де партизани, діду? Де партизани?*

У поетичній творчості В. Герасим'юка апеляція до прецедентних феноменів історичного походження відбувається через описові конструкції: *«Хіба не вигідно дві давні гуцульські родини (трохи в неповному складі) поселити на одних двоповерхових нарах у бараці в Караганді? – холодна зима сорок сьомого буде для них теплішою. Хоч за ними залишено єдине право – на тиф, зате мудро враховано психологію: у горах теж так живуть – на горі і на долині»* [2, с. 36]. Пряма вказівка на прецедентну ситуацію – виселення українців на Далекий Схід – тут набуває саркастичного звучання, поглиблюючи аксіологічну навантаженість вірша. Ця мета досягається також за допомогою саркастичних натяків – *трохи у неповному складі*, зрозумілих для представників української лінгвокультурної спільноти. Звичайний гуцульський побут перенесено в незвичайні умови. Прецедентна ситуація примусового виселення гуцулів є складником національної колективної пам'яті, оскільки містить певні асоціації і передбачає певну реакцію читача.

У поезіях В. Герасим'юка простежується зв'язок зі всіма шарами історичної пам'яті, починаючи з поетової сучасності і завершуючи найдавнішими сторінками історії: *«Проходиш ти, мов Золота Орда! Підкошених велить ховати звичай. І далі жити – як праведникам личить напередодні божого суда»* [2, с. 125]. Використання прецедентного феномена – прецедентної ситуації «набіги Золотої Орди» – сприяє утворенню різноманітних конотативних асоціацій, пов'язаних з історичною пам'яттю щодо цього факту української історії. Так, у національній свідомості можливими є концепти, пов'язані з таким прецедентним феноменом, як «невідворотність», «битва», «знищення» тощо. Таке сприйняття поглиблюється контекстом твору, у якому розкривається звичай ховати померлих.

Одним зі складників національної когнітивної бази є релігійне світовідчуття. В одній з поезій В. Герасим'юка зв'язок із релігійним дискурсом виявляється через згадку про прецедентну ситуацію Хрещення Русі: *«Рівноапостольний Святий князь Володимир Великий тримає над Києвом хрест важкий – і не відпускає Дніпровий рій на Вавилонські ріки. З хитрих ваших образ і гримас князь давно вийшов, як з бою, де не переміг... Але він є князь! І в нього є Бог, який бачить вас, який відпускає кожного з вас, хто прошигнув під Горою»* [1, с. 90]. Ім'я князя Володимира Великого є прецедентним для всіх представників української лінгвокультурної спільноти. У наведеному контексті ім'я історичної особи стає символом православ'я і актуалізує концепт совісті і моралі.

Таким чином, для поетичної мови Василя Герасим'юка є характерною вербалізація елементів національної когнітивної бази. Це стає можливим завдяки введенню до поетичного тексту національно-прецедентних феноменів, пов'язаних у свідомості українців з важливими фактами національної історії. Уживання цих мовних фактів дає змогу відбити осмислення людини себе як частини етносу. На нашу думку, у поетичній мові В. Герасим'юка прецедентні феномени виконують об'єднавчу роль, що дозволяє стверджувати їх цінність для визначення базисних ознак національної мовної картини світу.

Список літератури

1. Герасим'юк В. Діти трепети : [поезії] / В. Герасим'юк. – К. : Молодь, 1991. – 128 с.
2. Герасим'юк В. Космацький узір : [поезії] / В. Герасим'юк. – К. : Рад. письменник, 1989. – 135 с.
3. Герасим'юк В. Папороть : [поезії] / В. Герасим'юк / Післямова, упорядкув. другого розд. і комент. К. Москальця. – К. : ВЦ «Просвіта», 2006. – 328 с.
4. Герасим'юк В. Смереки : [поезії] / В. Герасим'юк. – К. : Молодь, 1982. – 88 с.
5. Красных В. В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? / В. В. Красных. – М. : Гнозис, 2003. – 375 с.
6. Селіванова О. Прецедентна мотивація номінативних одиниць (на матеріалі української мови) / О. Селіванова // Філологічні студії. – Харків, 2009. – С. 129–139.

T. Kalchenko

NATIONAL-PRECEDENT PHENOMENA IN POETIC TEXTS V. HERASYMYUK'S: MATRIMONIAL ELEMENTS OF NATIONAL COGNITIVE BASE

The article deals with discovering the peculiarities of the V. Herasymyuk's poetry language. It is investigated the connection between author's poetry mapping of the world and national cognitive base. Creation this connection is possible through entering national-precedent phenomena to the poetic text.

Keywords: precedent phenomenon, national cognitive base, poetry language, concept.

Матеріал надійшов 10.09.2013

УДК 811.112.2'373.43

Гуменюк Т. І.

ЗАПОЗИЧЕННЯ ТА ЇХНІ ТИПИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ТЕЛЕВІЗІЙНІЙ ФАХОВІЙ МОВІ

У статті розглянуто основні види запозичень: екзотизм, інтернаціоналізм, варваризм, кальку. Класифікації запозичень адаптовано до лексичного матеріалу сучасної української телевізійної фахової мови.

Ключові слова: телевізійна фахова мова, термін, запозичення, інтернаціоналізм, варваризм, калька.

Кожна мова за час свого існування контактує з багатьма іншими мовними системами. Коли ж ідеться про термінологію, особливо технічну, то вона постійно балансує на межі різних мов. Наслідком таких процесів є запозичення, які, потрапляючи в певну мову, зазнають менших чи більших змін.

Загальна картина осмислення й інтерпретації категорії запозичення в сучасному мовознавстві порушує кілька аспектів, зокрема: з'ясування суті термінопоняття *запозичення*, виявлення типів запозичень як у лексиці мови загалом, так і фахової мови зокрема, а також класифікаційного опису запозичених одиниць. Так, термінопоняття *запозичення* прийнято визначати як «звук, морфему, слово або його окреме значення, фразеологізм,

синтаксичну конструкцію, перенесені з однієї мови в іншу, а також сам процес подібного перенесення» [13, с. 194]. Л. Крисін висуває низку ознак, які свідчать про входження іншомовного слова¹ в систему мови-реципієнта: 1) передавання іншомовного слова фонетичними і графічними засобами мови-реципієнта; 2) співвіднесеність слова з граматичними класами і категоріями мови-реципієнта; 3) фонетичне засвоєння

¹ У сучасному мовознавстві термін *іншомовне слово* вживають на позначення слова з іншої мови, яке, на відміну від запозичених слів, не засвоєне повністю мовою-реципієнтом, усвідомлюється мовцем як чужорідне й зберігає ознаки свого походження [15, с. 230]. Л. Крисін уживає його буквальноше – слово з іншої мови. На нашу думку, іншомовне слово – це одна зі стадій запозичення, тому в загальній класифікації немає потреби послуговуватися цим терміном.